

Фінанси, банківська справа та страхування

УДК 658.14

Варналій Захарій Степанович

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів*

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Варналий Захарий Степанович

*доктор экономических наук, профессор,
профессор кафедры финансов*

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко

Varnalii Zakharii

Doctor of Economics, Professor,

Professor of the Department of Finance

Taras Shevchenko National University of Kyiv

Андрєєв Олексій Олександрович

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Андреев Алексей Александрович

соискатель второго (магистерского) уровня высшего образования

Киевского национального университета имени Тараса Шевченко

Andriev Oleksii

Applicant for the second (Master's) Level of higher Education

Taras Shevchenko National University of Kyiv

**ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА: СУТНІСТЬ ТА
ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ФИНАНСОВАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ ПРЕДПРИЯТИЯ: СУЩНОСТЬ И
ФОРМИРОВАНИЕ СИСТЕМЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ**

FINANCIAL SECURITY OF THE ENTERPRISE: ESSENCE AND FORMATION OF THE SECURITY SYSTEM

Анотація. Стаття присвячена дослідженню основних теоретико-методологічних положень фінансової безпеки підприємства як одного з важливих як одного з найбільш важливих структурних елементів будь якої компанії. Визначено, що фінансова безпека підприємства - це фінансове положення підприємства, яке характеризується здатністю протистояти вже існуючим та ймовірним загрозам, який досягається безперервним моніторингом та аналізом її рівня, а також формуванням системи контрольних і превентивних заходів. Фінансова безпека підприємства як основний і обов'язковий елемент економічної безпеки прагне зберегти економічну стабільність, підвищити конкурентоспроможність, а також залучити більший обсяг інвестиційного капіталу. Визначено, що фінансова безпека підприємства є поняттям комплексним та включає ряд внутрішніх структурних складових, що сприяють ширшому поясненню необхідності її формування та підтримки за будь-яких умов ведення бізнесу на національному рівні. Зазначено основні цілі та завдання фінансової безпеки підприємства: забезпечення для підприємства високої фінансової ефективності та стійкості, забезпечення високої конкурентоспроможності, забезпечення високої ефективності менеджменту, високий рівень кваліфікації персоналу, який має інтелектуальний потенціал, надійна правова захищеність всієї діяльності підприємства, забезпечення інформаційної безпеки, збереження комерційної таємниці і досягнення необхідного рівня інформаційного забезпечення в компанії, забезпечення безпеки для персоналу підприємства, забезпечення оптимальної кількості фінансових ресурсів підприємства, необхідних для експансії підприємства та завоювання певного положення на ринку, здатність нейтралізувати або запобігти фінансовій кризі

компанії і уникнути банкрутства та інші. Також визначено і досліджено основні фінансові ризики для підприємства такі, як структурний, інфляційний, податковий, криміногенний, кредитний, зовнішній внутрішній тощо.

Ключові слова: фінансова безпека, фінансові ризики, розвиток, фінансова стійкість.

Аннотація. Стаття посвячена исследованию основных теоретико-методологических положений финансовой безопасности предприятия как одного из важных как одного из наиболее важных структурных элементов любой компании. Определено, что финансовая безопасность предприятия - это финансовое положение предприятия, которое характеризуется способностью противостоять уже существующим и вероятным угрозам, который достигается непрерывным мониторингом и анализом ее уровня, а также формированием системы контрольных и превентивных мер. Финансовая безопасность предприятия как основной и обязательный элемент экономической безопасности стремится сохранить экономическую стабильность, повысить конкурентоспособность, а также привлечь больший объем инвестиционного капитала. Определено, что финансовая безопасность предприятия является понятием комплексным и включает ряд внутренних структурных составляющих, способствующих более широкому объяснению необходимости ее формирования и поддержания любых условий ведения бизнеса на национальном уровне. Указаны основные цели и задачи финансовой безопасности предприятия: обеспечение предприятия высокой финансовой эффективности и устойчивости, обеспечение высокой конкурентоспособности, обеспечение высокой эффективности менеджмента, высокий уровень квалификации персонала, который должен интеллектуальной потенциал, надежная правовая защищенность

всей деятельности предприятия, обеспечение информационной безопасности, сохранения коммерческой тайны и достижения необходимого уровня информационного обеспечения в компании, обеспечение безопасности для персонала предприятия, обеспечение оптимального количества финансовых ресурсов предприятия, необходимых для экспансии предприятия и завоевания определенного положения на рынке, способность нейтрализовать или предотвратить финансовый кризис компании и избежать банкротства и другие. Также определены и исследованы основные финансовые риски для предприятия такие, как структурный, инфляционный, налоговый, криминогенный, кредитный, внешний внутренний и тому подобное.

Ключевые слова: *финансовая безопасность, финансовые риски, развитие, финансовая устойчивость.*

Summary. *The article is devoted to the study of the main theoretical and methodological provisions of financial security of the enterprise as one of the most important as one of the most important structural elements of any company. It is determined that the financial security of the enterprise is the financial position of the enterprise, which is characterized by the ability to withstand existing and probable threats, which is achieved by continuous monitoring and analysis of its level, as well as the formation of control and preventive measures. The financial security of the enterprise as the main and mandatory element of economic security seeks to maintain economic stability, increase competitiveness, as well as attract more investment capital. It is determined that the financial security of the enterprise is a complex concept and includes a number of internal structural components that contribute to a broader explanation of the need for its formation and support under any conditions of doing business at the national level. The main goals and objectives of financial security of the enterprise are indicated: ensuring high financial*

efficiency and stability for the enterprise, ensuring high competitiveness, ensuring high management efficiency, high level of qualification of personnel with intellectual potential, reliable legal protection of all enterprise activity, information security, preservation of commercial secrets and achieving the required level of information support in the company, ensuring security for the company's staff, providing the optimal amount of financial resources needed to expand the company and gain a certain market position, the ability to neutralize or prevent financial crisis and avoid bankruptcy and others. The main financial risks for the enterprise such as structural, inflationary, tax, criminogenic, credit, external internal, etc. are also identified and studied.

Key words: *financial security, financial risks, development, financial stability.*

Постановка проблеми. Будь-яке підприємство незалежно від організаційно-правової форми та галузевої приналежності стикається з необхідністю вирішення проблем власної економічної безпеки, причому виникають ці проблеми не тільки в кризові періоди, але і при роботі в стабільному економічному середовищі.

Найважливіший вид економічної безпеки в сучасних умовах - фінансова безпека. Це пов'язано з тим, що, з урахуванням панівного становища, займаного фінансової складової в сучасній економіці, ми маємо право характеризувати останню як економіку, керовану в своїй основі фінансовим чином, через фінансові механізми, за допомогою фінансових важелів, фінансових стимулів і в фінансових цілях. Фінансова безпека виражає певний стан фінансової стабільності, в якому повинно знаходитися підприємство, а також характеризується можливістю його протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам, наприклад, локальні і глобальні фінансові кризи, недружні поглинання, несумлінні партнери.

Для ефективного управління фінансовими ресурсами, грошовими потоками компанії необхідно, щоб підприємці та менеджери різних рівнів знали теорію фінансової безпеки, її структуру, об'єкти фінансової безпеки, основні небезпеки і загрози, кількісні та якісні показники оцінки рівня фінансової безпеки, методи аналізу а чинників і, що особливо важливо, основні напрями забезпечення безпеки, а також вміли втілювати на практиці теоретичні положення.

Актуальність обраної теми пояснюється, в першу чергу, необхідністю всебічного наукового аналізу системи показників фінансової безпеки підприємства, виявлення загроз і небезпек, що призводять до втрати фінансової безпеки з метою розробки заходів щодо мінімізації можливих негативних тенденцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та методологічні положення фінансової безпеки підприємства, головні ризики для неї розглядалися в працях таких вчених як: О. Барановський [1], Т. Васильців [3], В. Гельман [2], Т. Давидюк [10], Є. Діденко [6], О. Іващенко [2; 7], Мойсеєнко [9], О. Марченко [8], Н. Подольчак [4], В. О. Трухан [8], П. Четверіков [7] та інші.

Формулювання цілей дослідження: Не дивлячись на вже зроблені дослідження у сфері фінансової безпеки так і не існує єдиної думки стосовно теоретично-методологічних положень фінансової безпеки підприємства, що й обумовило необхідність теоретичного та практичного аспектів досліджень проблеми сутності та формування системи забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження: Фінансова безпека підприємства - це фінансове положення підприємства, яке характеризується здатністю протистояти вже існуючим та ймовірним загрозам, який досягається безперервним моніторингом та аналізом її

рівня, а також формуванням системи контрольних і превентивних заходів її забезпечення [1].

Фінансова безпека підприємства як основний і обов'язковий елемент економічної безпеки прагне зберегти економічну стабільність, підвищити конкурентоспроможність, а також залучити більший обсяг інвестиційного капіталу.

Основна мета фінансової безпеки підприємства - це забезпечення його довготривалого і ефективного розвитку в теперішній та майбутній час. Основною умовою забезпечення сприятливого та безпечного фінансового стану підприємства є його здатність протистояти загрозам. Рівень фінансової безпеки підприємства буде залежати від того, наскільки ефективно його керівництво і менеджери здатні завчасно виявити можливі загрози і уникнути їх, нейтралізувати шкоду від їх впливу [2].

Діяльність компанії завжди пов'язана з появою великої кількості загроз, які можуть викликати фінансову ненадійність. Виділяють дві основні причини, які призводять до появи фінансової нестійкості підприємства, а, отже, і зниження її фінансової безпеки. Їх можна побачити на рис. 1.

Рис. 1. Основні причини фінансової нестійкості підприємства

Джерело: розроблено авторами на основі [3]

- Стратегічні помилки в організації ділової активності, які роблять компанію неконкурентоспроможною на ринку незалежно від кількості наявних ресурсів і якості управління, наприклад, неправильно обрана сфера діяльності, невідповідна оцінка стану ринку, неправильної стратегії розвитку;

- Помилки у впровадженні управління підприємством, наприклад, неправильно визначена структура капіталу, неоптимальна стратегія розподілу ресурсів, невдачі в фінансовому плануванні тощо [3].

Фінансовий ризик підприємства - це допустиме настання певних неприємних фінансових наслідків у ситуації, коли умови фінансової діяльності підприємства невизначені. Характеристика найбільших відомих фінансових ризиків підприємства наведена в табл. 1.

Таблиця 1

Фінансові ризики підприємства та їх характеристика

Назва фінансового ризику	Визначення
Ризик зниження фінансової стійкості	Цей тип ризику виникає, коли структура капіталу недосконала (наприклад, велика частка позикових коштів), що спричиняє дисбаланс у грошовому потоці фірми.
Ризик неплатоспроможності	Характеризується зниженням рівня ліквідності активів, що спричиняє дисбаланс грошових потоків компанії.
Інвестиційний ризик	Виникнення фінансових втрат під час інвестиційної діяльності. Така ситуація, як несвоєчасна підготовка інвестиційного проекту тощо.
Інфляційний ризик	В умовах інфляційної економіки постає як самостійний тип фінансового ризику. Загрозою є можливість знецінення капіталу.
Структурний ризик	Цей ризик породжується неефективним фінансуванням поточних витрат бізнесу, що призводить до високої частки постійних витрат у їх загальній сумі.
Кредитний ризик	Ризику несплати або несвоєчасної оплати готової продукції, позиченої компанією.
Процентний ризик	Непередбачена зміна як депозитних, так і позикових ставок на фінансовому ринку. Частіше зміни на фінансовому ринку в результаті державного регулювання, збільшення або зменшення пропозиції вільних грошових ресурсів тощо. Наслідки

	відображаються в емісійній діяльності компанії, політиці дивідендів тощо.
Податковий ризик	Ймовірність того, що держава запровадить нові види податків і зборів з підприємницької діяльності, можливість підвищення рівня існуючих податків і зборів тощо.
Криміногенний ризик	Небезпека оголошення фіктивного банкрутства; фальсифікація документів, що забезпечують зловживання активами іншими особами; викрадення персоналом певних видів обладнання тощо. Виділяється як окремий вид фінансового ризику.

Джерело: складено авторами на основі [4]

Крім того, фінансові ризики компанії за джерелами можна поділити на зовнішні та внутрішні ризики.

Зовнішній (ринковий) ризик виникає, коли змінюються певні стадії економічного циклу, змінюються умови фінансового ринку та багато інших подібних випадків, в яких компанія не може контролювати свою діяльність. Наприклад, змінюються тенденції населення, економічні умови, зміни фіскальної політики, технічний розвиток та конкурентна ситуація. Ринкова діяльність компанії суттєво залежить від того, чи ефективно вона реагує на найважливіші зміни в навколишньому середовищі.

Внутрішній ризик може бути пов'язаний з некваліфікованим фінансовим управлінням, неефективною структурою активів та капіталу, надмірною прихильністю до ризикованих, високоприбуткових фінансових операцій, заниженням оцінки ділових партнерів та іншими подібними факторами, негативні наслідки яких значною мірою ефективні. запобігання управління фінансовими ризиками [4].

За рівнем фінансових втрат ризики поділяються на прийнятні, критичні та катастрофічні.

- Прийнятним фінансовим ризиком є ризик того, що фінансові збитки не перевищать очікувану рентабельність фінансової операції.

- Критичний фінансовий ризик - це ризик того, що фінансові збитки не перевищать суму передбачуваного валового доходу від фінансової операції.

- Катастрофічний фінансовий ризик - це ризик того, що фінансові збитки визначаються частковою або повною втратою власного капіталу (цей ризик може супроводжуватися втратою позикового капіталу) [4].

Наступним джерелом загрози для комерційної діяльності підприємства (компанії) є недобросовісна конкуренція інших господарюючих суб'єктів. В цілому, розрізняють три види недобросовісної конкуренції. По-перше, коли комерційну діяльність однієї фірми намагаються видати споживачеві за діяльність іншої. По-друге, дискредитація комерційної діяльності конкурента за допомогою поширення неправдивої інформації. По-третє, неправомірне використання в комерційній діяльності позначень, що вводять споживача в оману [5].

Як ми бачимо, на діяльність компанії впливають численні фактори, якими неможливо управляти в повному обсязі, тому що це вимагає значних витрат як фінансових, так і людських ресурсів. Тому необхідно визначати загрози, які безпосередньо зачіпають діяльність компанії, визначати «критичні ризики» для підприємства, які можуть значно порушити його фінансове становище і привести до банкрутства.

Загалом можна визначити такі функціональні цілі фінансової безпеки компанії:

- забезпечити високу фінансову ефективність та стабільність компанії;
- забезпечення високої конкурентоспроможності;
- забезпечення високої ефективності управління;
- високий рівень підготовки персоналу з інтелектуальним потенціалом;

- надійний правовий захист усієї діяльності компанії;
- забезпечення інформаційної безпеки, збереження ділової таємниці та досягнення необхідного рівня інформаційної підтримки на підприємстві;
- безпека персоналу компанії [6].

Основними цілями забезпечення фінансової безпеки компанії є наступні:

- забезпечити підприємство оптимальними фінансовими ресурсами, необхідними для розширення компанії та завоювання певної ринкової позиції;
- можливість виявлення проблемних сфер бізнесу на ранній стадії;
- виявлення зовнішніх та внутрішніх ризиків;
- здатність компанії нейтралізувати або запобігти фінансовій кризі та уникнути банкрутства [7].

Якщо ми розглядаємо фінансову безпеку компанії як процес, що захищає фінансові інтереси компанії, необхідно визначити, що пов'язано з фінансовими інтересами компанії, а саме:

- підвищити добробут компанії;
- збільшення прибутковості акцій компанії;
- фінансова стійкість компанії;
- високий рівень інвестиційної активності та інвестиційної ефективності;
- ефективна нейтралізація фінансових ризиків;
- швидке подолання фінансової кризи [8].

Крім того, аналіз фінансової безпеки компанії дозволяє визначити адекватність її фінансово-економічних можливостей як в країні, так і на міжнародних ринках, а отже, дозволяє об'єктивно оцінити ефективність обраної фінансової стратегії. Це пов'язано з тим, що стабільність

фінансової безпеки компанії не є абсолютною. Тобто, еволюція фінансової безпеки компанії може бути циклічною або ситуативною. Однак коливання певних параметрів системи фінансового забезпечення компанії підтримують необхідний рівень захисту фінансових інтересів [9].

Таким чином, основним завданням системи фінансового забезпечення компанії є створення умов, необхідних для стабільного зростання компанії в поточному та майбутніх періодах. Крім того, варто відзначити взаємозалежність понять «фінансова стійкість» та «фінансова безпека» компанії. Фінансова стабільність є необхідною, але недостатньою умовою фінансової безпеки компанії. Отже, фінансова безпека може бути забезпечена лише на основі фінансово стійкого розвитку бізнесу, що створює умови для реалізації фінансового механізму, здатного адаптуватися до мінливих обставин внутрішнього та зовнішнього середовища. При такому підході до фінансової стабільності компанії рівень фінансової стійкості стає особливо важливим, оскільки розумний рівень фінансової стійкості важливий для фінансової безпеки компанії.

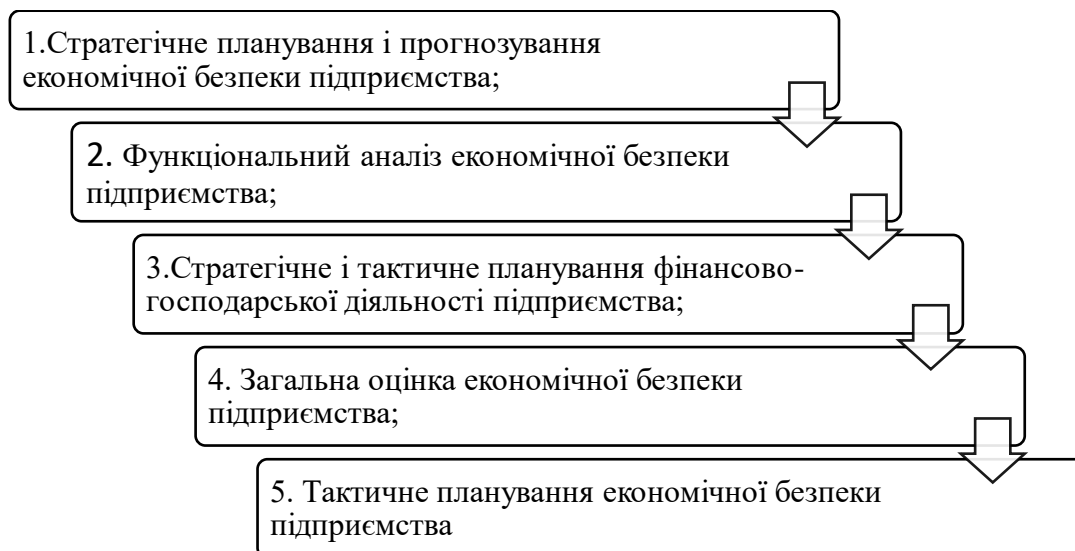

Рис. 2. Етапи процесу організації фінансової безпеки підприємства

Джерело: складено авторами на основі [10]

Організація фінансового забезпечення компанії, що включає впровадження функціональних компонентів для запобігання потенційним ризикам, складається з декількох етапів. Послідовність цих етапів представлена на рис. 2.

Економічна та політична нестабільність, мінливість мікро- та макросередовищ факторів, що впливають на діяльність компанії, оцінка її фінансової забезпеченості мінімізують потенційні загрози та підвищують рівень безпеки.

Висновки. Забезпечення фінансової безпеки підприємства (компанії) є особливо важливим сьогодні на фоні глобалізації економічного простору та, як наслідок, збільшення кількості загроз у вигляді нестабільності фінансового ринку, значних коливань цін на енергоносії тощо. Рівень економічної безпеки підприємства визначається процесом моніторингу показників і включає виявлення умов та ситуацій, в яких потенційні ризики стають реальною загрозою фінансовій безпеці підприємства. Здатність суб'єкта господарювання протистояти несприятливим наслідкам та загрозам безпосередньо залежить від його фінансового стану та фінансової стійкості, оскільки здійснення будь-якого запобіжного або компенсаційного заходу вимагає фінансових ресурсів. Для ефективного управління фінансовими ризиками та підвищення фінансової безпеки компанії різні методи повинні поєднуватися і застосовуватися в повсякденній роботі. Система управління фінансовими ризиками була простою, прозорою, практичною та відповідала стратегічним цілям компанії. Оскільки підвищення фінансової безпеки компанії досягається шляхом належного та ефективного управління ризиками компанії та мінімізації потенційних загроз.

Література

1. Барановський О.І. Філософія безпеки: монографія: у 2 т. К.: УБС НБУ, 2014. Т.1. 831 с.; Т.2. 715 с.
2. Іващенко О.В., Гельман В.М. Фінансово-економічна безпека держави // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). 2013. № 2(1). С. 121-131.
3. Васильців Т. Г. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення: монографія / Васильців Т. Г., Волошин В. І., Бойкевич О. Р., Каркавчук В. В., [за ред. Т.Г. Васильціва]. Львів: ВИДАВНИЦТВО, 2012. 386 с.
4. Подольчак Н.Ю. Організація та управління системою фінансово-економічної безпеки: навч. посібник / Н.Ю. Подольчак, В.Я. Карковська . Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. 268 с.
5. Варналій З. С. Економічна та фінансова безпека України в умовах глобалізації. Київ : Знання України, 2020. 423 с.
6. Діденко Є. О. Особливості управління стратегією безпечного розвитку підприємства // Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія: Економічні науки. 2015. № 2. С. 15–21.
7. Іващенко О.В., Четверіков П.М. Система фінансово-економічної безпеки підприємства. URL: <http://www.sword.com/index/2012>
8. Трухан О.Л. Наукова інтерпретація функцій стратегічного управління підприємствами // Вісник Хмельницького національного університету (Економічні науки). 2010. № 1. Т. 2. С. 29-35.
9. Мойсеєнко І.П., Марченко О.М. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства: навч. посібник / І.П. Мойсеєнко, О.М. Марченко. Львів, 2011. 380 с.

10. Давидюк Т.В. Фінансово-економічна безпека чи фінансова складова економічної безпеки: епістемологічний підхід // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. 2013. № 1 (25). С. 39-51.

References

1. Baranovskiy O.I. *Filosofija bezpeky: monografija: u 2 t.* K.: UBS NBU, 2014. T.1. 831 s.; T.2. 715 s.
2. Ivashhenko O.V., Gheljman V.M. *Finansovo-ekonomichna bezpeka derzhavy // Zbirnyk naukovykh pracj Tavrijskogo derzhavnogo aghrotekhnologichnogho universytetu (ekonomichni nauky).* 2013. # 2(1). S. 121-131.
3. Vasylyciv T. Gh. *Finansovo-ekonomichna bezpeka pidpryjemstv Ukrainy: strateghija ta mekhanizmy zabezpechennja: monografija / Vasylyciv T. Gh., Voloshyn V. I., Bojkevych O. R., Karkavchuk V. V., [za red. T.Gh. Vasylyciva].* Ljviv: VYDAVNYCTVO, 2012. 386 s.
4. Podoljchak N.Ju. *Orghanizacija ta upravlinnja systemoju finansovo-ekonomichnoji bezpeky: navch. posibnyk / N.Ju. Podoljchak, V.Ja. Karkovs'jka .* Ljviv: Vydavnyctvo Ljvivs'jkoji politehniky, 2014. 268 s.
5. Varnalij Z. S. *Ekonomichna ta finansova bezpeka Ukrainy v umovakh ghlobalizaciji.* Kyjiv : Znannja Ukrainy, 2020. 423 s.
6. Didenko Je. O. *Osoblyvosti upravlinnja strateghijeju bezpechnogho rozvytku pidpryjemstva // Visnyk Kyjivskogo nacional'nogho universytetu tekhnologij ta dyzajnu. Serija: Ekonomichni nauky.* 2015. # 2. S. 15–21.
7. Ivashhenko O.V., Chetvjerikov P.M. *Systema finansovo-ekonomichnoji bezpeky pidpryjemstva.* URL: <http://www.sword.com/index/2012>

8. Trukhan O.L. Naukova interpretacija funkcij strategichnogho upravlinnja pidpryjemstvamy // Visnyk Khmeljnyckogho nacionaljnogho universytetu (Ekonomichni nauky). 2010. # 1. T. 2. S. 29-35.
9. Mojsejenko I.P., Marchenko O.M. Upravlinnja finansovo-ekonomichnoju bezpekoju pidpryjemstva: navch. posibnyk / I.P. Mojsejenko, O.M. Marchenko. Ljviv, 2011. 380 s.
10. Davydjuk T.V. Finansovo-ekonomichna bezpeka chy finansova skladova ekonomichnoji bezpeky: epistemologhichnyj pidkhyd // Problemy teoriji ta metodologhiji bukhghaltersjkogho obliku, kontrolju i analizu. 2013. # 1 (25). S. 39-51.